

והוא נקרא בלשון הכתוב 'תהו', ושוב הליבש ה' אותו צורה, והוא נקרא בלשון הכתוב 'בוהו', ובלשון החכמים 'אבן שתי' וממנו הוציא את כל הבריאה (רמב"ן בראשית א, א).

ומה שמבואר במשנה לעיל (ג, ב) שהיתה שם 'מימות נביאים הראשונים', היינו שהתגלה בימות נביאים הראשונים, אבל באמת הוא היה שם מזמן בריאת העולם (תפארת ישראל יז, כה; בן יהוידע). ויש שפירש, שבזמן נביאים הראשונים נעקרה ממקומה מטבור הארץ ובאה למקום קודש הקדשים (חסדי דוד ב, ג). והאבן שתייה היא בלי ספק האבן הנראית לעין עד היום בבית הישמעאלים העומד על מקום קודש הקדשים, ולפי שמלכי אומות העולם חפרו היסודות המקדש, וכן טורנוסרופוס הרשע חרש את ההיכל [כמבואר בגמ' תענית (כט, א)], נתגלה האבן יותר, והיא נראית לעין בגובה כמה קומות, אף שבמשנה מבואר שהיה גובהה שלש אצבעות (ש"ת רדב"ז ב, תרלט ו-תרצא), ויש שפקפקו בזה שאי אפשר בוודאות לדעת את מקומה המדויק של האבן שתייה מכמה טעמים, ולכן אין לסמוך על זה להלכה לדעת ממנו גבולות הר הבית, ואסור להיכנס בזמן הזה בשום אופן לכל המקום הנקרא הר הבית (מנחת יצחק א, ה; ציץ אליעזר י, ז, וראה קריינא דאיגרתא ג, תתלג, ומכתבים ומאמרים ו, תרסג).

וְחֻכְמֵי אֲמֹרִים מְצִיּוֹן נִבְרָא, ולא באו לחלוק על דעת רבי אליעזר שהעולם נברא מאמצעיתו, שדעתם שציון הוא אמצעיתו של עולם (מהרש"א), שתוקפו ועיקרו של כל דבר הוא אמצעיתו, וציון הוא עיקרו של עולם (כד הקמה, לולב).

מְצִיּוֹן - מירושלים שבו היה בית המקדש (רבינו אליקים), ויש שפירש, מבית המקדש שנבנה בציון שהוא מקום הסמוך לירושלים [ובזמן בית המקדש התחבר לירושלים] (גבורת ארי).

תּוֹלְדוֹת שְׁמַיִם - המאורות והכוכבים (רש"י), ויש שפירש על המלאכים (רבינו אליקים).

וְחֻכְמֵי אֲמֹרִים אֵלֶּי וְאֵלֶּי מְצִיּוֹן נִבְרָא, אמצעיתו של עולם והצדדים שלו נבראו מציון (תוס' ד"ה אלו, וראה רש"י שדברי התוס' לא הולכים על הגמ' כאן, אלא על דברי הגמ' למעלה לפי הגירסא שהביא התוס' ישנים), ויש שפירש על אמצעיתו של עולם, והאבן שממנו נשתת העולם (תוס' ישנים), ויש שביאר שהכונה על השמים והארץ שנבראו מציון (רבינו אליקים), ויש שביאר, שהכונה על תולדות השמים והארץ, ונלמד ממה שכתוב בפסוק לשון הופעה שתי פעמים (גבורת ארי).

בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ גֹיִם לְהִיכָל רְאוּ כְרוּבִים - צורת הכרובים המצוירים בכותל, וקילפו אותו מהכותל והוציאו אותו לחוץ (רש"י), ויש שפירש, על הכרובים שעשה משה [הגמ' כאן הוא לפי מי שסובר שהארון גלה לבלב] (ע"פ רמב"ן ב"ב צט, א).

הַמְעוֹרֵין זֶה קְוָה, ואף שבאותו שעה לא היו עושים רצונו של מקום שנחרב הבית בעונותיהם, ובעת כזאת לא היו הכרובים פונים איש אל אחיו [כמבואר בב"ב (צט, א)], מכל מקום היו מעורים דרך נס כדי לזכות את ישראל כמבואר בגמ' (ריטב"א בשם הרא"ם; רמב"ן ב"ב שם, בשם הר"י מיגאש), ויש שביאר, שהיו מעורים דרך נס, כדי להראות לגוים מה היתה חובת ישראל לפני המקום בשעה ראשונה (שיטמ"ק ב"ב שם, בשם הר"י מיגאש), ושארף בעת גלותו עדיין חובת המקום עלינו, וכביכול השכינה עמנו בגלותנו ו'בכל צרתם לו צר' (פרשת דרכים מג). ויש שביאר, שגילוי החיבה היה במה שהשליך חמתו על עצים ואבנים ולא כילה אותם ח"ו (ראה רש"י קידושין לא, ב). ויש שכתב, שלא ארע כאן כלל נס, שהכרובים המצוירים בכותל תמיד היו פניהם איש אל אחיו, ולא היו תלויים במעשה בני ישראל (ריטב"א בת"י הראשון, וראה שם שדחה ת"י זה, שאם כן היאך היתה ניכרת לעולמי רגלים חובת המקום עלינו).

יִשְׂרָאֵל הִלְלוּ שְׁבָרְכְתָן בְּרַכָּה וְקִלְלְתֶן קִלְלָה יַעֲסֻקוּ בְּדָבָרִים הִלְלוּ, שהם חשובים כל כך, שנאמר עליהם (בראשית כז, טט) 'אורריך ארוו ומברכך ברוך', יהיו עוסקים בדבר ערוה (תוס' ישנים), ויש שפירש, ישראל שמקריבים קרבנות בבית המקדש ומשפיעים בזה על העולם ברכה, שהקרבת שבעים פרי החג היה בשביל להגן על שבעים אומות העולם [כמבואר בגמ' בסוכה (נה, ב)], יהיו עוסקים בדבר ערוה. עוד יש לפרש, שאומרים הגוים, כרובים אלו שאמרו שהם מראים את ברכתם של ישראל וקללתם, שפניהם מכוונים לפי מה שישאל עושים רצונו של מקום, נמצא שאינו כן, שעכשיו בשעת החורבן שאין עושים רצונו של מקום, מכל מקום נמצאו פניהם איש אל אחיו, וזה היה בזיון גדול לישראל, שהגוים שהיו מכבדים את ישראל על ידי הכרובים, עכשיו התבזו על ידם (מהרש"א).

כֹּל מִכְבְּדִיהָ הַיְלִוִּיָּהּ כִּי רְאוּ עֲרֻוֹתָהּ - שאותו דבר ששימש את ישראל בכבודם, שהיו גוללים את הפרוכת בשעת הרגלים להראות את חובת ישראל למקום, הוא עצמו היה השורש לזילותם כשהסתכלו על זה הגוים במבט שטחי, והיה נראה להם דבר ערוה (פחד יצחק פסח רשימות ו, וראה בביאורנו לעיל בסמוך).

שִׁמְמָנָה הוֹשַׁתָּה הָעוֹלָם, בראשית בריאת ה' את הארץ, יצר יש מאין נקודה קטנה שאין בו ממש שבו היו כל יסודות הבריאה,

המשך מעמוד קודם

וְכָרוּבִים דְּצֻרְתָּא הוּוּ קְיָמִי, צורות היו מצוירות בסמנים על כותל האבנים, או צורות חקוקות על קיר העץ שמלפנים כותל האבנים (רש"י), ואין צורות אלו בכלל האיסור, שנאמר רק על הארון והכרובים ולא על הצורות (ע"פ מהרש"א). ויש שכתב, שצורות אלו היו מצוירות על קיר ההיכל, וגללו רק את הפרוכת של ההיכל, ולא את הפרוכת של קודש הקדשים, שלדעה זו ראיית הצורות שבקודש הקדשים הוא בכלל האיסור (גבורת ארי).

עשו שתי פרוכות כיון שהיה ספק על מקומו של הפרוכת, כמו כן עשו למעלה שתי פרוכות (גבורת ארי).

לְעוֹלָם בְּמִקְדָּשׁ שְׁנִי - אף במקדש שני. ובאופן אחר יש לבאר, שדעתו שיש להעמיד דוקא במקדש שני, שבמקדש ראשון שהיה בו ארון, יש איסור לראות את הארון מחמת האיסור של 'לא יבואו לראות כבלע את הקודש', כדעת רב חסדא (רש"י).